

» KOMENTAR

BOGOMIR ŠTEFANIČ

bogomir.stefanic@druzina.si

Svetloba resnice v Platonovi votlini

Eden od prizorov, ki se mi je vtisnil globoko v spomin, je povezan z *Jamo pod Macesnovo gorico* v Kočevskem rogu. Poleti 2019 so tam izvajali zahtevna strojna izkopavanja (kot se je pozneje izkazalo: tri tisoč kubičnih metrov) skalovja, ki so ga neposredno po izvedbi zločina in nato še poldrugo desetletje pozneje zminirali na žrtve, pobite v prvih dneh junija 1945. Vse je bilo namreč narejeno tako, da bi totalitaristični revolucionarji za vse večne čase zakrili sledi nezastarljivega vojnega zločina umora vojnih ujetnikov. A v temo tega zla je prodrla svetloba – v dobesednem in prenesenem pomenu besede. To je omogočila prelomna odločitev vladne komisije za reševanje vprašanj prikritih grobišč pod vodstvom dr. Jožeta Dežmana, da je to brezno kot kraj slovenske množične smrti treba odpreti in žrtvam omogočiti, da spregovorijo o sebi in svoji usodi.

In tako sem ob koncu septembra 2019 s prijateljem, kočevskim župnikom Damjanom – v Rogu je njegov stari oče – in ženo Mojco poromal pod Macesnovo gorico. Ko smo v molitveni drži stali ob robu takrat na pol izkopanega morišča, so vanj posvetili žarki zgodnjepopoldanskega sonca. V hipu me je prešinilo, da ta kraj zelo verjetno še ni videl takšne svetlobe: ne prej, ko je bilo tu kraško brezno, ne potem, ko je bilo to brezno zminirano in načrtno obraščeno z drevesi. Zdaj pa je žareča svetloba padala v globino, »kot da bi želela takoj in do konca razkriti njeno zamolčano resnico«, kot sem takrat zapisal za *Slovenski čas*.

Tisti »takoj« resda ni prišel čisto takoj, a slednjič je le prišel »do konca« – in sicer z javno predstavitev ključnih ugotovitev raziskave *Jame pod Macesnovo gorico* in širšega zgodovinskega okvira, ki je takšno industrijo smrti omogočil. To javno predstavitev omogoča razstava, ki je od 10. aprila na ogled v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu pri Ljubljani.

Zgodba, ki jo pripovedujejo razstavni panoji in predmeti,

najdeni ob temeljiti raziskavi roškega brezna, je zgodba 3.450 žrtev, ki niso imele imen in pravice javnosti. Vsaj za nekatere so imena zdaj z veliko verjetnostjo jasna, saj se raziskave skladajo s podatki o 1.500 žrtvah s seznama žrtev druge svetovne vojne Inštituta za novejšo zgodovino, ki imajo kot kraj smrti naveden Kočevski rog (seznam smo novembra 2022 objavili v *Slovenskem času*). Zdaj pa ti možje in fantje prek razstave dokončno vstopajo tudi v javni prostor in nas vse skupaj kličejo k izpraševanju vesti: ali bomo v svetlobi resnice, ki je bila izkopana skupaj z njihovimi posmrtnimi

ostanki, kot družba vendarle spregledali in ne bomo ostajali v temi zaukazanih tabujev in umazanih laži?

Kako pomenljivo je, da prva postavitev razstave gostuje v Platonovi votlini šentviškega zavoda – ne samo zato, ker je bilo v tej stavbi takoj po vojni strahotno uničevalno koncentracijsko taborišče, iz katerega je šlo v smrt v Kočevski rog več tisoč vojnih ujetnikov.

Prispodoba Platonove votline z njenimi senčnimi obrisi realnosti je namreč večini, ki s(m)o se vsaj od daleč dotaknili osnov filozofije, ostala v spominu kot prispodoba iskanja resnice. Če bi morali za uzrtje resničnosti iz teme votline stopiti na svetlobo dneva, smo ob razstavi o Macesnovi gorici ter njenih žrtvah in storilcih povabljeni k obrnjeni poti: da iz slepečega žarčenja laži, s katerim so nam desetletja sistematično jemali vid (in nekateri bi to še vedno počeli, kar potrjuje oblastna blokada razstave), vstopimo v mehko svetlobo zavodske Platonove votline, da v njej uzremo resnični obraz preteklosti, ki nas, hoteli ali ne, spremlja v sedanjosti in nas bo spremljal v prihodnosti. In kako prav je, da ta obraz naše preteklosti kot prispevek k svetovni zakladnici spomina prek angleške inačice razstave sredi aprila prihaja tudi v Evropski parlament.

»Mrtvi so z nami, delajo za nas, njihovo orodje in odrešenje je resnica!« je v pogovoru za to številko *Družine*, ki smo ga posneli v Platonovi votlini Zavoda sv. Stanislava, prepričano vzkliknil dr. Jože Dežman. Tako je in nič drugače!

ALI BOMO
V SVETLOBI
RESNICE, KI JE BILA
IZKOPANA SKUPAJ
S POSMR TNIMI
OSTANKI ŽRTEV
IZ JAME POD
MACESNOVO
GORICO, KOT
DRUŽBA VENDARLE
SPREGLEDALI? ~